

DEFINICE HALOGENDERIVÁTY:

PATŘÍ MEZI PŘÍR. LÁTKY?

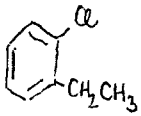
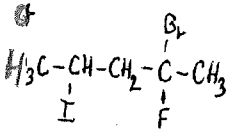
UHĚT NÁZVOSLOVÍ: CHLORHEPTAN, CHLOROFORM, JODOFORM, VINYLCHLORID, CHLORETAN ^{KELEN}

TRICHLORETEN (ČIKULI), TETRAFLUORETEN, FREON 12, CHLORBENZEN

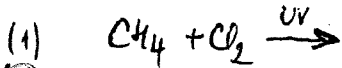
BENZYLCHLORID; CHLOROPREN, HCH (HEXACHLORCYKLOHEXAN) ^{INSEKTIKID}

HALOTAN (2-BROM-2-CHLOR-1,1,1-TRIFLUORETAN)

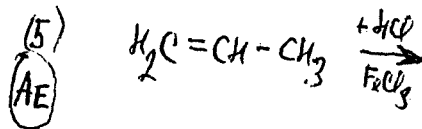
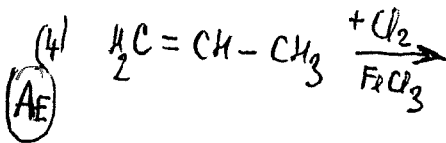
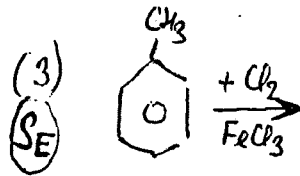
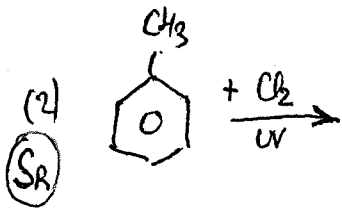
DDT (1,1,1-TRICHLOR-2,2-BIS(4-CHLORFENYL)ETAN, PCB ^{INSEKTIKID} (POLYCHLOROVANÉ BIFENYL)

PŘÍPRAVA HALOGENDERIVÁTŮ:

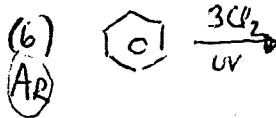

UHĚT ZAPSAT CHLORACI CH_4 I DO DALŠÍCH STUPŇŮ. ZNÁT JEDNOTLIVÉ FÁZE SUBSTITUCE RADIKÁLOVÉ, UHĚT ZAPSAT

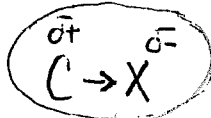

VLASTNOSTI HALOGENDERIVÁTŮ

- SKUPENSTVÍ; (P, K, PL.)
- ROZPUSTNOST VE VODĚ? UYSVĚTIT
- JAKÁ JSOU TO ČASTO ROZPUSTĚDLA?
- JEDOVATOST → KUHULACE V TUCÍCH → GEN. ZMĚNY (DDT, HCH, PCB)
- MĚLE HODLAVĚ LEŽE UHLODŮTKY; PROČ? UYUŽITÍ ($\text{CCl}_4 \rightarrow$ HASTECI PŘÍSTROJE)

VAZBA:

ZÁTRNNI: POLÁRNÍ X NEPOLÁRNÍ
X(-I) X X(+I)

HALOGENDERIVÁTY X MÁLO
REAKTIVNĚ X HODNĚ

ROZDÍL V POJMĚCH

POLARITA X POLARIZOVATELNOST
VAZBY X VAZBY

(UVSUETU)

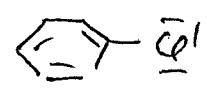
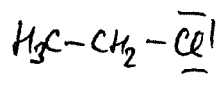
(CO TO JE ?)

- POLARITA VAZBY C-X ROSTE OD :
- POLARIZOVATELNOST C-X ROSTE OD :

• NA REAKTIVNOST HALOGENDERIVATU MA' VLIU HLAVNE :

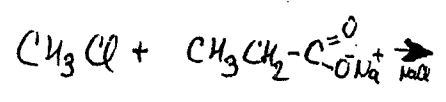
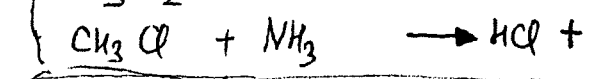
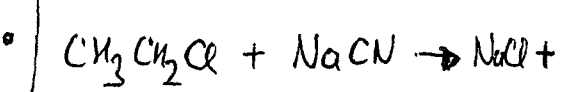
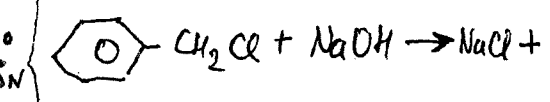
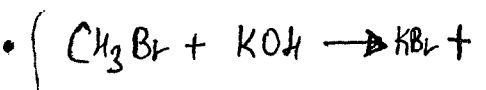
• REAKTIVITA HALOGENDERIVATU ROSTE :

• SROVNEJ A UVSUETI REAKTIVNOST ALKYLHALOGENID X ARYLHALOGENID

• SROVNEJ REAKTIVITY : VINYLCHLORID X CHLORETHAN

• CHARAKTERISTICKE RCE HALOGENDERIVATU : **(S_N)** [HALOGEN NAHRANEN NUKLEOFIL] ^{1M⁺}

KTERE HALOGENDERIVATY JSOU NEIREAKTIVNE JSI ?

- NAPIŠ LIBOVOLNĚ PRIMÁRNÍ HALOGENDERIVÁT
- SEKUNDÁRNÍ HALOGENDER.
- TERCIÁRNÍ HALOGENDERIVÁT.

ELIMINACE (* NÁS. VAZBA, ZAJCEVOVO PRAVIDLO !)

• DEHYDROBROMACE 2-BROMBUTANU :

• DEHYDROCHLORACE VINYLCHLORIDU :

(S_E)

• NITRACE CHLORBENZENU :

• CHLORACE TOLUENU :

POLYMERACE

• CHLORETEMU :

• TETRAFLUORETEMU :

• CHLOROPRENU :

VLASTNOSTI A POUŽITÍ : DDT, FREONY, CCl₄; CHCl₃, CHI₃; HALOTHAN, PCB, HCH, CIKULI, ETHYLCHLORID

CO VZNIKA HOŘENÍM PVC ?

• DŮKAŽ HALOGENU : BEILSTEINOVA ŽLOUSKA

Zástupci halogenderivátů a jejich využití

Halogenderiváty se využívají jako organická rozpouštědla, anestetika v lékařství, pesticidy k hubení plevelů a hmyzu, k výrobě plastických hmot či jako výchozí suroviny pro organické syntézy. Některé halogenderiváty se používaly jako freony (těž letody, halony), sloučeniny obsahující dva halogeny, z nichž jeden je vždy fluor. Freony se používaly jako chladicí a hnací média, pro jejich nepříznivý vliv na ozonovou vrstvu bylo od jejich používání upuštěno. Některé halogenderiváty byly zneužity jako bojové látky (např. yperit).

- Methylchlorid CH₃Cl se používá k plnění chladicích zařízení či v průmyslové výrobě jako methylační činidlo.
- Trichlormethan CHCl₃ (chloroform) rozpouští tuky, pryskyřice a oleje. Působením světla či při hoření se rozkládá na jedovatý fosgen COCl₂. **DĚTĚ NARKÓZA**
- Trijodmethan CHI₃ (jodoform) nachází uplatnění jako antiseptikum. **PEVNÁ ŽLUTÁ KRYS. LÁTKA → VONI, DEZINFEKCE**
- Tetrachlormethan CCl₄ (chlorid uhličitý) je bezbarvá kapalina používaná jako rozpouštědlo. **NEHOŘÍ → HAS. PŘÍSTROJ (ROZKLADĚN * COCl₂)**
- Ethylchlorid CH₃CH₂Cl sloužil k lokální anestézii (povrchovému znecitlivění) v lékařství (kelén).
- Vinylchlorid H₂C=CHCl je monomermem polyvinylchloridu PVC. Jedná se o karcinogenní plyn.
- Hexachlorcyklohexan C₆H₆Cl₆ (γ-izomer, HCH) je složkou insekticidu Gamexan®.
- 1,1,1-trichlor-2,2-bis(4-chlorfenyl)ethan DDT se používal jako insekticid. Dnes je zakázán, jelikož bylo pozorováno jeho hromadění v tukových tkáních živočichů. Skrze potravní řetězec se tak dostal i do těl lidí. Ohrožena je především populace v Africe, kde bylo DDT masivně použito pro likvidaci komárů přenášejících malárii.
- Dichlorbenzen C₆H₄Cl₂ se používal při hubení hmyzu.
- 2-chlorbuta-1,3-dien H₂C=CCl-CH=CH₂ (chloropren) je výchozí surovinou při výrobě syntetického chloroprenového kaučuku.
- Tetrafluorethylen CF₂=CF₂ je monomermem při výrobě Teflonu®.
- Dichlordifluormethan CF₂Cl₂ (Freon 12) je zástupcem freonů. Tato kapalina byla používána jako náplň do chladniček, hasicích přístrojů a sprejů.
- BENZYL CHLORID → SLŽOTVORNÝ PLYN

Organokovové sloučeniny

V organokovových sloučeninách je kov vázán přímo na atom uhlíku (vazba kov-uhlík).

Příklady: (CH₃)₂Hg dimethylrtuť
(C₂H₅)₄Pb tetraethylolovo (tetraethylplumban) - antidetonální přísada do benzínu (velmi toxický)

Grignardovy sloučeniny (organohořčnaté sloučeniny) → obecný vzorec RMgX

Příklad: CH₃CH₂MgI ethylmagnesiumjodid

Organokovové sloučeniny jsou velmi reaktivní a často se používají v organické syntéze. Vazba uhlík-kov je silně polarizována a na uhlíku je záporný parciální náboj. Proto se organokovové sloučeniny používají jako nukleofilní činidla.

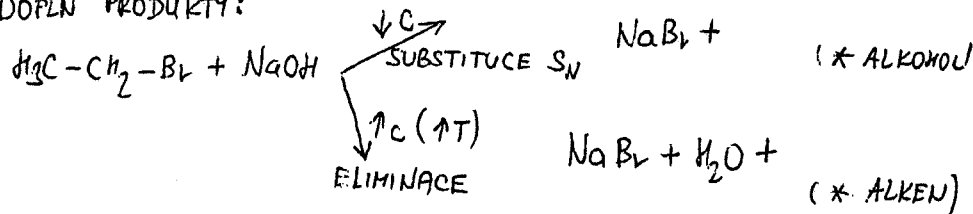

- CH₃(CH₂)₃Li + CH₃Br → LiBr + CH₃(CH₂)₄CH₃
butyllithium methylbromid pentan
- CH₃(CH₂)₃Li + H₂O → LiOH + CH₃(CH₂)₃CH₂
butyllithium butan

Cvičení:

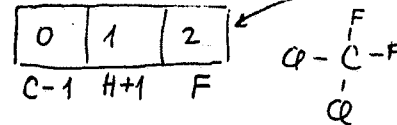
- 1) Napište vzorce těchto sloučenin:
  - a) chloropren
  - b) vinylchlorid
  - c) 1,2-dichlorethan
  - d) dimethylkadmium
  - e) PVC
  - f) 3-chlor-1-penten
  - g) jodoform
- 2) Které alkyhalogenidy lze používat jako inhalační anestetika?
- 3) Co je typickou reakcí halogenderivátů? Které halogenderiváty jsou nejreaktivnější?
- 4) Jak můžeme připravit propylamin a 1-propanol z 1-bromopropanu?
- 5) Co jsou freony? Co způsobuje jejich zvýšená koncentrace ve stratosféře? Jaký to má vliv na zdraví člověka a na klima?
- 6) Jaká vazba je charakteristická pro organokovové sloučeniny?
- 7) Co vzniká při reakci propyllithia s chlorovodíkem?

DOPLŇ PRODUKTY:

- 2 CH₃Br + 2 Na → 2 NaBr + (* UHLOVODK)
- H₃C-CH₂-CH(Br)-CH₃ $\xrightarrow{NaOH}$ NaBr + H₂O + (* ALKEN)

NAPÍŠ VZORCE: FREON 12, FREON 11, FREON 22

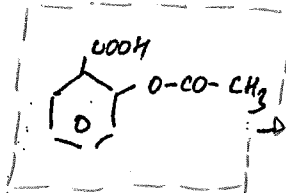

TVOŘÍ 2,3-DICHLORBUT-2-EN GEOM. IZOMÉRY?

KTERÝ HALOGEN SE ROUŽÍVA K DUKATU ⊖?

LECIVA: látky, směn látek určené k léčbě, mchzení či
 orlicování. fziolog. f-ai

I ANALGETIKA → tlumí bolest
ANTIPIRETIKA → tlumí tel. teplotu

→ kys. ACETYLSALICYLOVA
 (ACETYLYRIN, ALNAGON)

→ PARACETAMOL (PARALEN, ATALARGIN)

→ KOFEIN → ATALARGIN | X →

BOLESTEM HLAVY

II ANESTETIKA → utlum CNS; vmižení bolesti, ač stav bezvědomí

HALOTAN; N₂O (POLODNICHO) DIETYLETER - celková anesthetika

ethylclorid

- lokální -

III ANTACIDA ↓ kyselost žal. šťavy (ANACID)

IV ANTIHYPERTENZIVA ↓ kv. tlak (ENAP)

V HYPNOTIKA, SEDATIVA → tlumí činnost CNS (BARBITURÁTY)

VI CHEMOTERAPEUTIKA - toxické xvirům, bakteriím, plísním (SALICILAN-SIFUS)

- ANTIOTIKA (nausuje bun. stěnu bakterií či musí syntézu bakt. bílkovin)
- SULFONAMIDY (BISEPTOL)
- CYTOSTATIKA (x zlobnému bujení)

VII ANALEPTIKA → STIMULACE URČITE OBLASTI CNS

↕
 DĚCH. a OBĚHOVÝ SYSTÉM

VIII SPAZMOLYTIKA → TLUMÍ KRČE HLADKÉHO SVALSTVA
 (PAPAVÉRIN, ATROPIN)

IX STOMACHIKA → LÁTKY PODPORUJÍCÍ CHUŤ K JÍDLU A
 TRÁVENÍ (PIPERIN → PEPRĚ CHININ-HORKÝ)